

ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

Проданова Лариса Василівна

ІНТЕНСИВНІСТЬ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА

(Соціально-економічний аспект)

Спеціальність 08.01.01 - Політична економія

Автореферат

дисертації на здобуття вченого ступеня

кандидата економічних наук

ДОНЕЦЬК - 1997

00752007 (L)

AB 37.118

Дисертацією є рукопис

Дисертаційна робота виконана на кафедрі економічної теорії
Донецького державного університету.

Науковий керівник - доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України Крихтін Євген Іванович.

Офіційні опоненти:

-доктор економічних наук, професор Сорока Ігор Вікторович

-кандидат економічних наук, доцент Дементьєв Вячеслав
Валентинович.

Провідна організація: Харківський державний економічний
університет.

Захист відбудеться "2" квітня 1997р. о 15.00 год. на
засіданні вченої ради К. 06.06.05 у Донецькому державному
університеті (340002, м. Донецьк, вул. Челюскінців, 198-а, ауд. 302).

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці
Донецького державного університету (340055, м. Донецьк, вул. Універ-
ситетська, 24).

Автореферат розісланий "28" 02 1997 р.

Відгуки на автореферат у двох примірниках прохання
надсилати на адресу: 340055, м. Донецьк, вул. Університетська, 24,
вченому секретареві спеціалізованої ради К. 06.06.05.

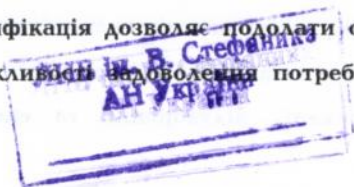
Вчений секретар спеціалізованої
ради, кандидат економічних наук,
доцент

Л.І.Дмитриченко

Актуальність теми дисертації. В сучасному структурно цілісному світі основну лінію розвитку суспільного прогресу визначають інтенсивні процеси. Глибока соціально-економічна криза, що охопила Україну, викликала катастрофічне гальмування суспільного розвитку. Перехід до інтенсивних форм діяльності в економіці України створить сприятливі умови подолання кризових явищ, виходу в фазу зміцнення і розвитку. Це зумовило вибір теми дослідження.

Актуальність теми визначається ще й тим, що інтенсифікація суспільного виробництва, що проявляється в глибокому якісному перетворюванні виробничих сил і підвищенні ефективності використання сировинних, земельних і трудових ресурсів, інтелектуального та виробничого потенціалів, повинна стати матеріальною основою формування ефективної та динамічної моделі економіки України.

Вивчення інтенсивних процесів в економіці періоду становлення і розвитку ринкових відносин необхідне в зв'язку з тим, що стратегічні орієнтири, які відображають довгострокові пріоритети та цілі національного розвитку не можуть не враховувати спільних тенденцій розвитку та еволюції світогосподарської системи та регіонів, до яких тяжіє українська економіка. Сучасний етап розвитку світового суспільства характеризується підсиленням протиріч між постійно зростаючими потребами й обмеженими можливостями суспільства по їх задоволенню в результаті постійного подорожчання росту суспільного виробництва через виснаження природних джерел сировини, забруднення навколишнього середовища та виникнення загрози існування головної виробничої сили - людини. Інтенсифікація дозволяє подолати обмеженість ресурсів, збільшити можливості задоволення потреб та послабити зазначене протиріччя.

Аналіз шляхів досягнення світового рівня інтенсивності економічних процесів на Україні дозволить визначити механізм органічного входу нашої країни до системи світогосподарських зв'язків й забезпечення для себе можливостей отримання певної частки світового прибутку, що перерозподіляється.

Потреба глибокого наукового дослідження суті та змісту інтенсивності та інтенсифікації суспільного виробництва виникає у зв'язку з тим, що в ринкових умовах та період переходу до таких життєстійкість усякої господарської системи на макро- та мікрорівнях залежить від рівня інтенсивності її діяльності, а простір прогресивного розвитку може бути створений лише на основі інтенсифікації останнього.

Ступінь дослідження проблеми. Проблема інтенсивності та інтенсифікації суспільного розвитку за своїм змістом багатогранна. В ній концентруються всі соціально-значимі проблеми суспільства: зростання життєвого рівня народу, оптимальність та ефективність відтворювальних процесів, економічна та екологічна рівновага. Еволюція економічної думки в галузі теоретичних основ інтенсивного розвитку економічних систем знайшла своє відбиття в наукових працях зарубіжних авторів різних поколінь - Е.Денісона, К.Маркса, Д.Рікардо, А.Сміта, Ф.У.Тейлора, Я.Шмуклера та інших.

В радянській економічній літературі авторами робіт теоретико-методологічного характеру, присвячених аналізу даної проблеми є: А.І.Абалкін, О.О.Баранов, М.М.Баришников, О.В.Бачурін, А.Т.Засухін, В.Д.Камаєв, Н.П.Кузнєцова, К.Б.Лейкіна, О.І.Ноткін, Л.П.Ночовкіна, В.В.Радасв, Г.М.Сорокін, С.А.Хейнман, Д.О.Черніков. Серед вітчизняних економістів, дослідження яких сприяли рішенню загальнометодологічних та теоретичних проблем інтенсифікації відтворення та економічного росту, сфер сус-

пільного виробництва, окремих регіонів, галузей, об'єднань та підприємств слід відзначити Л.К.Бесчастного, Д.П.Богиню, А.О.Задою, Б.Є.Кваснюка, Є.І.Крихітіна, І.І.Лукінова, В.П.Нестеренка, М.Г.Чумаченка, А.А.Чухна.

Критичний огляд наукового доробку з вказаної проблеми показав, що деякі методологічні та теоретичні питання залишаються недостатньо дослідженими, окремі положення проблеми вимагають уточнення в нових конкретно-історичних умовах. Поглиблення та подальший розвиток досліджень з проблеми інтенсивності та інтенсифікації суспільного виробництва надзвичайно важливе та необхідне в цілях створення механізму подолання кризи, яка затягнулася, формування в нашій країні багатукладної ефективної економіки та інтеграції до системи світогосподарських зв'язків. Саме це і визначило вибір теми дисертаційної роботи, мету та завдання дослідження.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі поглиблення методології дослідження уточнити деякі положення теорії інтенсивності та інтенсифікації суспільного виробництва, дослідити інтенсивність як економічну категорію, виявити закономірності її розвитку та форми вираження, визначити пріоритетні напрямки інтенсивного розвитку суспільного виробництва України в напрямку формування ефективної економіки.

Здійснення поставленої мети потребує рішення таких основних завдань:

- визначити соціально-економічний зміст інтенсивності суспільного виробництва;

- уточнити співвідношення категорій "інтенсивність суспільного виробництва", "інтенсифікація суспільного виробництва", "інтенсивний тип розвитку суспільного виробництва";

- визначити співвідношення категорій "інтенсивність" та "ринок" і простежити їх взаємозв'язок;
- уточнити визначення критерію інтенсивності суспільного виробництва на принципах загальноцивілізаційного підходу;
- уточнити класифікацію основних факторів інтенсифікації суспільного виробництва;
- вивчити механізм інтенсифікації розвитку суспільного виробництва в ринкових умовах господарювання;
- узагальнити досвід інтенсивного господарювання високо-розвинених країн ринкової економіки, визначити універсальність його основних принципів з метою адаптації до умов переходу України до ринкової економіки і визначення пріоритетних напрямків інтенсифікації економіки України.

Предметом дослідження є економічні взаємозв'язки між збільшенням виробництва продукції на основі підвищення напруженості використання та якісного вдосконалення факторів суспільного виробництва й ростом задоволення потреб суспільства.

Методологія та джерела інформації. Методологічні й теоретичні дослідження інтенсивності суспільного виробництва базуються на принципах загальноцивілізаційного підходу. Як загальний метод пізнання інтенсивності та інтенсифікації використано діалектичний метод.

У дослідженні змісту інтенсивності суспільного виробництва використовувався метод наукових абстракцій, системний та комплексний підходи. В дисертації використані принципи, прийоми та способи вивчення інтенсивних процесів в економіці, застосовано порівняльний аналіз.

Теоретичні положення та практичні рекомендації, викладені в дисертації, пов'язані з результатом критичного аналізу доробку українських авторів, вчених США та західних країн з проблем

розширеного відтворення та економічного росту. Вивчено велику кількість монографічної та періодичної літератури, закони та законодавчі акти України. Інформаційною базою дослідження послужили матеріали статистичних збірників та періодичної преси.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в подальшому розвитку концепції інтенсивного розширеного відтворення та економічного росту в умовах становлення та розвитку ринкових відносин, а саме:

- визначення соціально-економічного змісту категорії "інтенсивність суспільного виробництва", спрямованості механізму інтесифікації, взаємообумовленості екстенсивного та інтенсивного розвитку здійснено на принципах загальноцивілізаційного підходу;

- обґрунтовано положення про те, що категорію "інтенсивність" слід розглядати як економічну категорію, "інтесифікація" - це процес розвитку, підсилення інтенсивності, а "інтенсивний тип розвитку суспільного виробництва" - форма реалізації інтенсивності та процесу інтесифікації;

- теоретично обґрунтовано та фактично підтверджено реалізацію принципів інтенсивності в принципах функціонування ринкової економіки;

- з'ясовано утворення нового напрямку інтесифікації на основі життєзберігаючої галузі науково-технічного прогресу, запобігаючого або компенсуючого можливі негативні наслідки самої інтесифікації;

- розкрито значення впливу інтесифікації на процес формування експортно-імпоротної структури спеціалізації та інтеграцію країни до системи міжнародного розподілу праці;

- уточнено та додатково аргументовано значення інтесифікації як ресурсного фактору підвищення продуктивності

суспільного виробництва та одного з основних елементів механізму формування ефективної динамічної моделі економіки.

Практичне значення дисертації полягає в розробці науково-практичних основ адаптації стосовно умов переходу України до ринкової економіки досвіду інтенсивного господарювання розвинутих країн світу.

Висновки та пропозиції дисертаційного дослідження можуть бути використані в процесі реалізації заходів по виходу України із кризи до фази укріплення та розвитку.

Теоретичні положення дисертації можуть бути використані в практиці викладання курсу політекономії.

Апробація роботи. Основні положення дисертації викладені в наукових повідомленнях на Міжнародному Науковому Конгресі "Молодёжь и наука - третье тысячелетие", Москва, січень-лютий, 1996; на Міжнародному науково-практичному семінарі "Международная логистика и маркетинг в странах с переходной экономикой", Київ-Донецьк, вересень-жовтень, 1996; на щорічних наукових конференціях в Донецькому державному університеті.

Основні положення дисертації викладені в публікаціях загальним обсягом в 1,1 др.арк.

Структура та об'єм роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, які включають в себе шість параграфів, висновку та списку використаної літератури.

Текстова частина дисертаційного дослідження викладена на 132 сторінках машинописного тексту.

Структура дисертаційної роботи.

Вступ.

Розділ I. Методологічні питання дослідження інтенсивності суспільного виробництва.

1.1. Інтенсивність та інтенсифікація суспільного виробництва.

1.2. Інтенсивний розвиток суспільного виробництва як форма прояву інтенсивності та процесу інтенсифікації.

1.3. Проблеми оцінки та виміру інтенсивності суспільного розвитку.

Розділ II. Інтенсивність та інтенсифікація суспільного виробництва в умовах становлення та розвитку ринкових відносин.

2.1. Механізм інтенсифікації суспільного виробництва в умовах ринку.

2.2. Монополізм як причина гальмування інтенсивного розвитку.

2.3. Державне регулювання інтенсивних процесів.

Висновок.

Список використаної літератури.

Особистий внесок автора полягає в тому, що ним:

1. Уточнено розмежування та співвідношення категорій "інтенсивність суспільного виробництва", "інтенсифікація суспільного виробництва", "інтенсивний тип розвитку суспільного виробництва".

2. Подано тлумачення інтенсифікації як механізму якісного удосконалення форми функціонування суспільного виробництва в ринкових умовах, в епоху постіндустріального суспільства.

3. Розвинено положення про економічні та соціальні межі інтенсивності та інтенсифікації.

4. Визначено напрямок впливу інтенсифікації на експортно-імпорتنу структуру спеціалізації й процес інтеграції країни до системи міжнародного розподілу праці.

5. Визначено пріоритетні напрямки інтенсивного формування і розвитку ефективноі моделі економіки перехідного до ринкових відносин періоду.

Основний зміст дисертації.

У вступі обгрунтовано актуальність, предмет, мета дослідження, завдання та методи дослідження, наукова новизна, практична цінність теоретичного аспекту дисертаційної роботи.

В першому розділі визначено співвідношення категорій "інтенсивність", "інтенсифікація", "інтенсивний тип розвитку"; розкрито соціально-економічний зміст інтенсивності як економічної категорії; досліджено діалектику взаємозалежності інтенсивного та екстенсивного розвитку; визначено критерій інтенсивності; розкрито взаємозв'язок між розвитком ринкових відносин та інтенсифікацією суспільного виробництва.

Аналіз співвідношення категорій "інтенсивність суспільного виробництва", "інтенсифікація суспільного виробництва" дозволив авторові дійти висновку, що в економічній літературі існує помилкова уява про те, що інтенсифікацію варто розглядати як економічну категорію. Автор вважає, що як економічну категорію слід розглядати категорію "інтенсивність", розвиток якої відбиває категорія "інтенсифікація".

Автор виходить з положення про те, що інтенсивне функціонування суспільного виробництва дає змогу зменшити залежність суспільного розвитку від притоку додаткових ресурсів, оскільки зростання результатів досягається з дотеперішніми або меншими витратами завдяки напруженому, продуктивному вико-

ристанню та якісному вдосконаленню факторів суспільного виробництва.

Визначення соціально-економічного змісту інтенсивності суспільного виробництва як економічної категорії дало можливість виділити систему відносин, з якими пов'язане існування категорії. Не претендуючи на авторське визначення вказаної системи, автор вважає, що це відносини з приводу напруженого продуктивного використання та якісного вдосконалення факторів виробництва і створення на цій основі максимуму продукції з дотеперішніми або меншими витратами. Але інтенсивне виробництво лише тоді доцільне, коли його результати задовольняють потреби суспільства в цілому і кожного зі споживачів. Тому інтенсивність суспільного виробництва виражає, перед усім, відносини з приводу споживання створених матеріальних і нематеріальних цінностей. Інтенсифікація відбиває процес постійного поновлення зазначених відносин на новому якісному рівні.

Застосований у роботі генетичний підхід до аналізу інтенсивності дав можливість зробити висновки, що кожному етапові суспільного розвитку відповідає етап підвищення рівня інтенсивності, який починається зі створення більш ефективних засобів виробництва, з принципових змін в технічному базисі виробництва, а остаточно стверджується лише після перетворень у господарчому механізмі та зміни форм і методів управління. Таким чином, інтенсивність проявляється як з боку технологічних, так і з боку суспільних відносин, а значить категорію "інтенсивність" слід віднести до числа категорій способу виробництва.

На основі положення про те, що інтенсифікація проявляється в підвищенні якості функціонування елементів економічної системи (в формі підвищення їх віддачі), якісному їх удосконаленні, що веде, в свою чергу, до зміни якості їх взаємодії, а значить і до

зміни самої економічної системи, вжито спробу вирішити питання про об'єкт інтенсифікації. Таким об'єктом являється сам процес суспільного виробництва в єдності та взаємодії елементів, що його визначають. Інтенсифікацію, на думку автора, слід вважати механізмом якісного удосконалення форми функціонування суспільного виробництва.

Спираючись на положення про те, що процес розвитку суспільного виробництва - єдність інтенсивних та екстенсивних процесів, які будучи протилежними за направленістю та способом досягнення результатів, не можуть існувати один без іншого, і що взаємодія цих процесів проходить у певній пропорції, яка залежить від рівня розвитку самого суспільного виробництва, автор приходить до висновку, що порушення відповідності інтенсивних та екстенсивних змін приводить до уповільнення та гальмування процесів суспільного розвитку.

Аналізуючи можливі варіанти співвідношення інтенсивних і екстенсивних складників розвитку суспільного виробництва, говорячи про переважно інтенсивний чи екстенсивний тип розвитку, автор порівнює їх спрямованість зі спрямованістю процесу інтенсифікації і підтверджує положення, що інтенсивний тип розвитку суспільного виробництва та процес інтенсифікації можуть мати як тотожну, так і взаємопротилежну спрямованість.

В роботі визначено взаємозв'язок категорій "інтенсивність" і "ринку". Інтенсивність є передумовою ринку, так як у вузькому розумінні означає існування розвиненого, швидкодіючого виробництва. З іншого боку, інтенсивність виступає як наслідок ринку, так як в широкому розумінні не обмежується власне виробництвом, а передбачає інтенсивний обіг і регулюється системою ринкових відносин. Окрім того, оскільки ринкова форма організації являється найбільш ефективною формою суспільного виробництва,

а підвищення інтенсивності, інтенсифікація - один із шляхів підвищення ефективності виробництва, зростання інтенсивності ґрунтується на ефективному використанні ресурсів та науково-технічному прогресі, а ринкова система сприяє першому і стимулює розвиток другого, оскільки принципи інтенсивності реалізуються в принципах ринкової форми функціонування суспільного виробництва. Інтенсивність є один із елементів механізму ефективного господарювання.

Аналіз категорії "інтенсивність" автор проводить на принципах загальноцивілізаційного підходу. Такий підхід дає можливість уточнити визначення критерію інтенсивності суспільного виробництва з врахуванням сучасних конкретно-історичних умов розвитку світового співтовариства - умов переходу від індустріального до постіндустріального суспільства. Автор вважає, що зміст критерію інтенсивності суспільного виробництва повинен визначатися рівнем (або ступенем) задоволення різноманітних (особистих, групових, суспільних) потреб. На підставі загальноцивілізаційного підходу в коло таких потреб варто включати матеріальні і нематеріальні потреби, в тому числі і охорону навколишнього середовища, і необхідність всебічного розвитку особистості, і розширення меж вільного часу, і соціальну захищеність. Таке визначення критерію інтенсивного суспільного виробництва може бути єдиним і пов'язує спосіб одержання результату, результат і мету суспільного виробництва.

Визначення принципу підходу до оцінки інтенсивності - критерію, повинно бути доповнено "інструментом" цієї оцінки - системою показників. Не претендуючи на повне висвітлення цього питання, автор дисертації обґрунтовує можливість використання як узагальнюючих показників інтенсивності суспільного виробництва показників об'єму кінцевого суспільного споживання - по-

казники використаного валового національного продукту та національного доходу в розрахунку на душу населення; індекс розвитку людини (в якому крім валового національного продукту у розрахунку на душу населення враховуються середня тривалість життя та рівень грамотності населення). Враховуючи обставину, що задоволення потреб залежить від рівня доходів населення, рівень задоволення потреб слід розглядати у різних групах населення, з різним рівнем доходів і вводити показник задоволення потреб за соціально доступними цінами. Кількісна оцінка інтенсивності суспільного виробництва з допомогою системи показників обсягу кінцевого суспільного споживання не виключає необхідності використання цілого ряду інших показників.

Аналіз на принципах загальноцивілізаційного підходу дав змогу обґрунтувати положення про межі інтенсивності та інтенсифікації - економічні і соціальні. Виходячи із загальнофілософського визначення "межа", "міра" - границя, за якою зміна кількості тягне за собою і зміну якості, автор приходить до висновку, що саме ефективність виступає мірою, кількісною границею інтенсивності та інтенсифікації. Конкретний економічний зміст границі найбільш адекватно відображається у системі показників економічної ефективності, соціальна межа визначається соціальним ефектом значимості результатів. З урахуванням же загальноцивілізаційного підходу в оцінці значимості результатів інтенсифікації, вони повинні гарантувати соціальну захищеність й екологічну безпеку. Необхідність визначення границь інтенсивності й інтенсифікації викликана посиленням протиріччя між необмеженими потребами і обмеженими можливостями суспільства щодо їх задоволення. Адекватне вирішення цього протиріччя можливе шляхом розвитку інтенсифікації суспільного виробництва на основі життєзберігаючого напрямку науково-

технічного прогресу, який відвертає або компенсує негативні наслідки інтенсифікації.

У другому розділі роботи досліджено механізм інтенсифікації суспільного виробництва у ринкових умовах, причини гальмування інтенсивного розвитку в Україні і обгрунтовано, з урахуванням світового досвіду, пріоритетні напрямки формування ефективної економіки інтенсивного типу.

Дослідженню механізму інтенсифікації у ринкових умовах в дисертації передують визначення системи факторів інтенсифікації, оскільки саме фактори в їх діалектичному взаємозв'язку і взаємодії складають основу механізму інтенсивних процесів.

У дисертації робиться спроба класифікації факторів інтенсифікації, згідно з якою усі фактори розподіляються на дві групи: за матеріально-економічною та організаційно-економічною ознаками. Одні фактори - джерела інтенсифікації, а інші - організаційні заходи, що цьому сприяють. Найбільш загальним, комплексним фактором інтенсифікації є науково-технічний прогрес. Цей фактор слід розглядати як системостворюючий фактор інтенсифікації.

Одержати більший економічний ефект від заходів з інтенсифікації допоможуть організаційно-економічні фактори, спрямовані на забезпечення реалізації матеріально-економічних. Матеріально-економічні фактори інтенсифікації діють комплексно на усі елементи і рівні суспільного виробництва. Що ж стосується організаційно-економічних, то в залежності від рівня використання, їх можна розділити на дві підгрупи. До факторів першої підгрупи слід віднести ті, які ведуть до інтенсифікації функціонування окремих елементів процесу суспільного виробництва. Ці фактори, як правило, проявляються у поліпшенні використання цих елементів. Загальним, таким, що впливає на поліпшення вико-

ристання усіх елементів процесу суспільного виробництва, але також відноситься нами до цієї групи, є фактор вдосконалення організації виробництва. До другої групи слід віднести такі: вдосконалення, а для України - кардинальна зміна - механізму господарювання (формування повнокровного ринку); прискорення застосування досягнень науково-технічного прогресу; вдосконалення структури суспільного виробництва.

Проведений у дисертації аналіз механізму інтенсифікації сучасного етапу розвитку передових країн світу показав, що він базується на принципах комплексного використання факторів інтенсифікації з урахуванням багатогранності зв'язків усіх факторів і оцінки конкретної значимості кожного з них. Науково-технічний прогрес залишається основоположним елементом механізму інтенсифікації у сучасних умовах, а прогрес науки і техніки супроводжується постійними структурними перетвореннями на усіх рівнях господарювання (від народногосподарських до внутрівиробничих), вдосконаленням освітнього і раціональним використанням творчого потенціалів робочої сили при спрямовуючій та регулюючій ролі держави і активному використанні ринкового механізму розвитку.

Дослідженням встановлено, що інтенсивність використання факторів виробництва впливає на формування структури експортно-імпоротної діяльності країни. Експортуються, як правило, продукти, виробництво яких ґрунтується на використанні надлишкових факторів, а імпортується продукція, для виробництва якої країна не має достатній потенціал факторів. Факт невідповідності сучасної структури експортно-імпоротної діяльності України та її економічного потенціалу і негативні процеси зростання залежності нашої країни від імпорту і посилення сировинної спрямованості експорту свідчать про наявність небезпеки перетворення України

на сировинний придаток Заходу. Інтенсифікація використання капітальних ресурсів, інтелектуального потенціалу, ресурсу наукових досліджень сприятиме створенню імпортозамінної і орієнтованої на експорт товарів високого рівня обробки економіки, що, у свою чергу, стане умовою активної участі України у системі міжнародного розподілу праці, сприятиме сприйняттю результатів світового науково-технічного прогресу та їх використанню у напрямку підвищення ефективності національної економіки, розширенню можливостей задоволення потреб України у матеріальних і духовних благах.

Обґрунтоване у дисертації теоретичне положення про те, що розвиток кожної окремої країни або регіону, у кожний конкретний відрізок часу є взаємодія двох складових: інтенсивної та екстенсивної, а першоосновою розвитку є екстенсивна складова і тільки на певному етапі розвитку, коли досягнуто певний рівень в освоєнні ресурсів і накопичено достатній потенціал для інтенсивних змін, настає момент прояву процесів інтенсифікації, дало змогу зробити висновок про те, що наша країна перебуває на самому початку періоду накопичення потенціалу для якісних змін і говорити про інтенсивний розвиток суспільного виробництва в Україні доводиться з апеляціями до майбутнього.

На основі аналізу світового досвіду розвитку і можливостей інтеграції України в систему світогосподарських зв'язків, автор прийшов до висновку про те, що подальший успішний розвиток нашої країни можливий лише за умови формування високоефективної економіки інтенсивного типу.

З урахуванням адаптації світового досвіду інтенсивного розвитку і критерію, який враховує стратегічні і тактичні цілі та завдання розвитку України, проблему її орієнтації в системі світогосподарських зв'язків і потенційні можливості, визначено

пріоритети інтенсифікації народного господарства країни, які, на думку автора, повинні бути розділені на дві групи. Першу групу складають напрямки інтенсифікації, які визначатимуть розвиток суспільного виробництва після початку стабілізації економіки, коли у процесі розвитку почнуть брати участь такі сектори економіки, як фінансово-кредитний, науки та наукового обслуговування. До таких слід віднести: поступальний розвиток науково-технічного прогресу і формування нової народногосподарської структури. Ця група напрямків інтенсифікації може розглядатися як стратегічні цілі інтенсивного розвитку України. Їх досягненню сприятиме зростання освітнього і кваліфікаційного рівня робочої сили, масове оновлення застарілих виробничих фондів, ресурсо- і енергозбереження, використання вторинних ресурсів, застосування прогресивних технологій (у тому числі безвідходних), розвиток сфери науково-дослідницьких та експериментально-конструкторських робіт, розвиток галузей з одержанням найвищих доходів і накопичень на одиницю капіталу і праці, диверсифікація капіталу у сфері випуску товарів та послуг, конкурентоздатних на внутрішніх ринках.

Друга група напрямків інтенсифікації визначається необхідністю вирішення деяких проблем розвитку вже нині. До них ми відносимо: збереження робочої сили, цільову санацію галузей і введення механізму банкрутства, оновлення основних фондів у галузях зі швидкими темпами економічного обігу.

Автор вважає, що реалізація стратегічних і тактичних завдань інтенсифікації можлива лише у комплексі з іншими напрямками економічної реформи, що проводиться в Україні. Здійснення інтенсифікації повинно бути погоджено з динамікою економічних реформ.

Дослідження сучасних світових тенденцій розвитку дало змогу авторові зробити висновок, що одним з перспективних напрямків інтенсифікації в Україні повинно стати проведення лізингових операцій, що дозволить прискорити процес оновлення основних фондів, здійснити необхідну структурну перебудову економіки.

Формування ефективної економіки інтенсивного типу повинно здійснюватись з допомогою держави, яка здатна надати цьому процесу цілеспрямований характер. У зв'язку з цим, в дисертації висвітлено питання державного регулювання інтенсивних процесів. Грунтуючись на положенні про те, що ринок слабо реагує на загальнонаціональні та загальнодержавні потреби, у тому числі і в галузі освіти, фундаментальних наукових досліджень, з якими нерозривно пов'язаний процес інтенсифікації, а також на тому, що рушійний механізм інтенсивного розвитку у ринкових умовах - конкуренція - має тенденцію до затухання, оскільки їй протистоять такі процеси, як злиття фірм, як укрупнення під впливом науково-технічного прогресу підприємств, автор приходять до висновку про необхідність здійснення економічних, правових і адміністративних заходів з боку держави.

У дисертації досліджено різноманітні концепції, на яких ґрунтується державна економічна політика цивілізованих країн світу і дано рекомендації щодо використання світового історичного досвіду державного керування соціально-економічними процесами. Автор робить вибір: необхідно використовувати кейнсіанські рецепти регулювання інтенсивних процесів в економіці України у поєднанні з інституціональними формами.

Найбільш ефективним методом державного регулювання інтенсивних процесів автор дослідження вважає бюджетне регулювання, зокрема, державне підприємництво і використання держ-

замовлення. Пожвавленню інтенсивних процесів в економіці сприятиме проведення соціальних, науково-технічних загальнодержавних програм і заходів щодо вдосканалення фундаментальних наукових досліджень, стабілізації діяльності окремих галузей, створення страхових фондів, забезпечення функціонування державних органів, необхідних для реалізації перелічених проблем.

Визнання необхідності застосування різноманітних форм державного регулювання інтенсивних процесів не означає заміни ринкових регуляторів адміністративними. Лише активне використання ринкового механізму і державного регулювання дає змогу досить успішно і у порівняно короткі строки вирішувати проблеми стабілізації економічного стану і виходу у фазу зміцнення і розвитку економіки.

У висновках сформульовано основні методологічні, теоретичні і практичні пропозиції з досліджуваної проблеми. Суть їх зводиться до обґрунтування необхідності створення в Україні ефективної економіки інтенсивного типу, що сприятиме зростанню добробуту народу України.

Основні положення дисертації відображено у публікаціях:

1. Проданова Л.В. "Интенсификация общественного производства: системный анализ /Материалы научной конференции "Проблемы рыночной экономики", Донецк, апрель 1994 г., 0,2 п.л.
2. Костюк Т.И., Проданова Л.В. "Интенсификация воспроизводственных процессов: проблемы внешней торговли в современной экономической теории" /Тезисы докладов вузовской научной конференции профессорско-преподавательского состава. Экономические науки, Донецк, апрель, 1995 г., 0,2 п.л.

Особистий внесок автора: визначено вплив інтенсивності використання факторів виробництва на структуру експортно-імпоротної діяльності країни.

3. Дмитриченко Л.И., Проданова Л.В., Секлетова В.В. "Государственный менеджмент и проблемы интенсификации воспроизводства в условиях перехода Украины к рынку /Ученые записки профессорско-преподавательского состава учетно-финансового факультета ДонГУ "Экономика и финансы в условиях подготовки реформ народного хозяйства Украины", часть I "Модели социально-экономического развития Украины в современных условиях", Донецк, 1995, 0,3 п.л.

Особистий внесок автора: виявлено взаємозв'язок категорій "інтенсивність" і "ринок", визначено рівні системності вивчення категорії "інтенсивність".

4. Кужелев М.А., Проданова Л.В., Секлетова В.В. "Свободные экономические зоны: проблемы интенсификации и экономическая роль государства" /Тезисы докладов международного научно-практического семинара "Международная логистика и маркетинг в странах с переходной экономикой", Киев-Донецк, сентябрь-октябрь, 1996 г., 0,1 п.л.

Особистий внесок автора: обґрунтовано, що вільні економічні зони є однією з форм державного впливу з активізації інтенсивних процесів у регіоні.

5. Проданова Л.В., Костюк Т.И. "Прогресс специализации и положение Украины в международном разделении труда" /Сборник научных статей профессорско-преподавательского состава учетно-финансового факультета ДонГУ "Особенности развития рыночной экономики в переходный период", часть I, Донецк, 1996, 0,3 п.л.

Особистий внесок автора: обґрунтовано прогресивне діяння інтенсифікації на процес інтеграції України у світогосподарські структури.

А Н Н О Т А Ц И Я

Проданова Л.В. Интенсивность общественного производства (социально-экономический аспект).

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.01.01. - политическая экономия. Донецкий государственный университет. Донецк, 1997.

Обоснована реализация принципов интенсивности в принципах функционирования рыночной экономики. Определено сущностное содержание социально-экономических границ интенсивности и интенсификации. Обосновано позитивное влияние интенсификации на экспортно-импортную структуру специализации и процесс интеграции страны в систему мирохозяйственных связей. Определены приоритетные направления интенсивного формирования и развития эффективной модели экономики переходного к рыночным отношениям периода.

A-B S T R A C T

The intensity of public production (social-economic aspect).

The science work for getting the degree of candidate of economic science for profession 08.01.01. - political economy, Donetsk state University. Donetsk, 1997.

The realization of the principles of intensity in principles of functioning of marketing economics has been substantiated. The main point of the maintenance of the social economic limits of the intensity and the intensification has been determined. The positive influence of

the intensification to export-import structure of the specialization and of process of the integration of the country into the system of the world - economical ties has been substantiated. The prior directions of the intensive forming and the development of effective model of the economics of transitional period to market relations have been determined.

Ключові слова: суспільне виробництво, інтенсивність, інтенсифікація, інтенсивний тип розвитку.

Резюме

435383

AB 37.118
AB 37.118

Проданова Лариса Василівна

ІНТЕНСИВНІСТЬ СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА

(Соціально-економічний аспект)

Підписано до друку 20.02.1997р. Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 1.
Замовлення № 103. Тираж 100 прим.

Донецький державний університет
Лабораторія комп'ютерних технологій
340055, м. Донецьк, вул. Університетська, 24